

MOKYTOJŲ POŹIŪRIS Į PROFESINIUS REIKALAVIMUS

Anotacija. Straipsnyje aptariama mokyklos ir mokytojo kaitos būtinumas šiuolaikinėje visuomenėje, pristatomas mokytojų profesinis modelis, kurį sudaro daugybė būtinų gebėjimų ir kompetencijų. Taip pat autorius pristato Klaipėdos apskrityje atliktos pedagogų sociologinės apklausos rezultatus, kurie atspindi mokytojų požiūrį į šiuolaikinei mokyklai keliamus reikalavimus ir iššūkius.

Esminiai žodžiai: profesija, kompetencija, šiuolaikinė visuomenė, gebėjimai.

Įvadas. Jaunos kartos ugdymas pavestas švietimo ir mokslo sistemai. Ar ši sistema sėkmingai ši uždavinį įgyvendina? Būtų klaidinga tvirtinti, kad ši sistema šiandien nekinta. Priešingai – ji kinta labai sparčiai. Dažnai keičiamos mokymo programos vargina mokytojus, mokinius ir jų tėvelius. Šiuolaikinis švietimas turėtų atspindėti ateities visuomenę ir atlaikyti įvairius iššūkius. Pirmiausia atsispirti globalizacijai ir jos veiksniams. Šiandien posakiai „globalinė ekonomika“, „kultūra be sienų“, „pasaulio informacijos tinklas“ tapo įprasti kasdienėje leksikoje. Globalumas būdingas be išimčių visoms šiandienos gyvenimo sritims: ekonomikai, kultūrai, politikai ir, be abejo, švietimui. Besikeičiančioje visuomenėje švietimo kaita yra orientuota į pasikeitimus visuose švietimo sistemos lygmenyse ir yra susijusi su visais šios sistemos dalyviais. Atsižvelgiant į visuomenei tenkančius dabarties iššūkius ir Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje apibrėžtus žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos prioritetus, švietimui tenka tokia misija [5]:

1) padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą;

2) padėti asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinį technologijų, kultūros bei asmeninių gebėjimų lygį, ir sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius, siekti naujų kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų jo profesinei karjerai ir gyvenimui įprasminti;

3) užtikrinti darnią, žiniomis grįstą krašto ūkio, aplinkos ir kultūros plėtrą, vidinį ir tarptautinį ūkio konkurencingumą, nacionalinį saugumą ir demo-

kratinės valstybės raidą ir taip stiprinti visuomenės kūrybines galias;

4) laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą, dialogiškumą ir kt.

Dabartinė švietimo sistema kelia naujus reikalavimus ir darbuotojams: ne tik profesinius, bet ir asmenybės požiūriu. Švietimo darbuotojams metas iššūkis – siekiant išugdyti visuminę mokinio asmenybę, reikia visuminės mokytojo asmenybės. XXI a. – tai įtampų (prieštarų arba kontroversijų) amžius: tarp lokalaus ir globalaus pasaulio ir individo, tradicijų ir modernių įtakų, konkurencijos ir lygių galimybių, informacijos gausos ir sugebėjimo ją aprėpti, materialių ir dvasinių dalykų. Vykstant įvairioms reformoms kartu keičiasi ir mokyklų vadyba.

Problema. Mokytojas, norėdamas įvykdyti jam keliamus reikalavimus ir visuomenės lūkesčius, šiandien tampa besimokančios visuomenės piliečiu. Jo atvirumas naujovėms, kūrybiškumas, bendradarbiavimo igūdžiai ir pasiryžimas nuolatos atnaujinti savo žinias yra kertinės jo sėkmės prielaidos. Taip pat svarbus tinkamas mokytojo profesinis pasirengimas: jis turi suprasti besimokančios visuomenės tikslus, išmanyti naujus mokymo metodus ir priemones. Tačiau ar pats mokytojas nori keistis, ar jam priimtini šiuolaikiniai reikalavimai, reikalaujamos kompetencijos ir nuolatinis mokymasis ir tobulėjimas. Norėdami tai iširti Klaipėdos universiteto Regioninės politikos ir planavimo instituto darbuotojai 2007 m. atliko sociologinį tyrimą „Mokytojo požiūris į profesinius reikalavimus“. Atliekant tyrimą buvo apklausta 300 Klaipėdos apskrities pagrindinių, vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojų.

Metodai: literatūros analizė, sociologinis (kiekybinis) tyrimas.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo duomenys gauti naudojant atsitiktinės atrankos metodą. Tyrimo metu surinkti duomenys apdoroti SPSS 10.0 *for Windows* kompiuterine programa. Tyrimo metu buvo siekiama neperžengti 5 proc. leistiną statistinių sprendinių paklaidą. Tyrimo anketą sudaro atviri, uždari ir pusiau uždari klausimai.

Tyrimo objektas – pedagogų profesinė veikla ir profesiniai gebėjimai.

Straipsnio tikslas – nustatyti ir įvertinti mokytojų požiūrį į profesinius reikalavimus ir gebėjimus.

Uždaviniai:

1. Atlikti mokytojams keliamų reikalavimų teorinę analizę.
2. Nustatyti mokytojų požiūrį į naujus reikalavimus.
3. Išnagrinėti mokytojų profesinius gebėjimus.

1. Profesiniai reikalavimai mokytojui šiuolaikiniame mokykloje

Švietimo ir verslo atstovai sutartinai pripažįsta, kad gebėjimas bendradarbiauti, nestandartinis mąstymas ir kūrybiškumas yra svarbūs ateities piliečiams. Be to, sugebėjimas „nenuostoti mokytis nuolatinių pokyčių ir sudėtingos visuomenės akivaizdoje gali tapti esmine sėkmingo gyvavimo sparčiai besivystančiame pasaulyje prielaida“ [3, p. 37]. Postmodernioje visuomenėje klasikinio kapitalizmo ir industrializacijos sukurtos klasės nyksta, visuomenė labiau skaidosi, socialinės grupės ima rasti įvairių pagrindų (lyties, amžiaus, interesų ir pan.). Visuomenė taip pat keičiasi [8]. Informacijos sprogymas, sparti komunikacijos tinklo plėtra atvėrė naujas galimybes gauti bei skleisti informaciją, bendrauti, išsakyti savo nuomonę bei aktyviai dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Nuo sugebėjimo naudoti šiuolaikines informacijos bei komunikacijos priemones, gauti, apdoroti bei skleisti informaciją priklausys piliečio galimybės dalyvauti kuriant visuomenę. Kompiuteriai ir komunikacijos technika padeda sukurti naują, praturtintą informacijos šaltinių ir bendravimo priemonių, įvairovę, mokymosi aplinką, kurioje lengviau ugdyti kritinio mąstymo įgūdžius, integruoti įvairius dalykus, taikyti aktyvius mokymo metodus, skleisti individualius vaiko gebėjimus, mokyti dirbti individualiai ir grupėje.

Savaime suprantama, tokie staigūs pokyčiai keičia ir tų pokyčių dalyvius, pirmiausia švietimo sistemoje dirbančius mokytojus. Kaita yra pernelyg sudėtingas procesas, kad ją būtų galima patikėti ekspertams, aplenkiant tuos žmones, kuriuos tiesiogiai liečia. R. Želvio [12, p. 64] nuomone, pokyčių negali įgyvendinti atskiros, tegul ir labai iškilios, asmenybės. Tai padaryti nepajėgūs nei formalūs vadovai, nei švietimo ekspertai. Kaitoje turi dalyvauti kiekvienas vienaip ar kitaip su švietimu susijęs asmuo. Esminių pokyčių galima pasiekti tik tada, kai visi pedagogai imsis veiksmų savo darbinei aplinkai pakeisti. Pokyčiai tapo gyvenimo norma, ir kuo toliau, tuo jie darosi spartesni. M. Fullanas [11, p. 14] pastebi: tam, kad švietimo kaita vyktų norima linkme, būtina ugdyti

pedagogų gebėjimą savarankiškai mąstyti ir dirbti, ir kartu sutelktai siekti bendrų tikslų. Įvairūs pokyčiai, reorganizacijos ir mokymasis visą gyvenimą dirbančiuosius priverčia atitikti šiuolaikinei visuomenei būtinas kompetencijas, kurias apibūdino M. Fullanas [3, p. 37] (žr. 1 pav.).

Asmeninių vizijų vaidmuo

- Viskas prasideda nuo asmeninės vizijos ir tikslo.
- Asmeninė vizija anaipol nėra tokia privati.
- Asmeninė vizija atveria organizacijų kaitos galimybes.

Tyrimas

Svarbiausia, kas padeda išlikti mūsų paradigmai, yra nuolatiniai klausimai. Pavadindčiau tai domėjimusi. Domėjimasis – tai gyvybiškumo ir atsinaujinimo variklis (*Richard Pascal*).

Meistriškumas

Kad veiksmingai būtų įveikiami pokyčiai, būtinas meistriškumas – tiek įvaldant konkrečias naujoves, tiek kaip asmenybės įprotis. Naujos profesionalumo sritys ir naujai atsirandančios technologijos reikalauja geriau suprasti ir įvertinti tai, kas nauja; jos grindžia kelią didesnio veiksmingumo link.

Bendradarbiavimas

Asmenybės jėga, jei ji atvira (t. y. orientuota domėtis) ranka rankon lydi veiksmingą bendradarbiavimą – tiesą sakant, be asmenybės jėgos bendradarbiavimas taps formalus, neteks turinio. Asmeninis meistriškumas ir grupinis meistriškumas papildo vienas kitą. Žmonės reikalingi vieni kitiems, kad galėtų daugiau išmokyti ir pasiekti įvairių dalykų.

1 pav. Šiuolaikinei visuomenei būtinos kompetencijos

Anot L. Markauskaitės (1999), spartūs visuomenės socialiniai ir ekonominiai pokyčiai formuoja naują švietimo sampratą, keičia mokyklos, mokytojo, moksleivio ir bendruomenės uždavinius. Palyginimui pateikiame tyrimo metu nustatytą mokytojų požiūrį į keliamus reikalavimus (1 lentelė).

Švietimo ir verslo atstovai sutartinai pripažįsta, kad gebėjimas bendradarbiauti, nestandartinis mąstymas ir kūrybiškumas yra svarbūs ateities piliečiams. Be to, sugebėjimas „nenuostoti mokytis nuolatinių pokyčių ir sudėtingos visuomenės akivaizdoje“ gali tapti esmine sėkmingo gyvavimo sparčiai besivystančiame pasaulyje prielaida [3, p. 37]. Informacijos sprogymas, sparti komunikacijos tinklo plėtra atvėrė naujas gali-

Kokie mokytojo profesijai keliami reikalavimai yra svarbūs

	Teiginys	Labai svarbu (proc.)	Nelabai svarbu (proc.)	Man tai nereikalinga (proc.)
1.	Mokėti bent dvi Europos Sąjungos kalbas	35	52	13
2.	Mokėti dirbti su kompiuteriu	59	32	9
3.	Mokytis visą gyvenimą	72	21	7
4.	Tobulinti turimas profesines žinias, įgūdžius bei gebėjimus	100	-	-
5.	Lavinti komunikacinius sugebėjimus	51	45	4
6.	Komunikabilumas	9	78	22
7.	Lankstumas	87	7	6
8.	Empatiškumas (gebėjimas pajusti kitą, išgyventi)	87	6	7
9.	Gebėjimas valdyti situaciją	100	-	-
10.	Kantrybė	87	13	-
11.	Vadybiniai sugebėjimai	22	19	59
12.	Kūrybiškumas	60	33	7
13.	Originalumas	44	44	12
14.	Objektyvumas vertinant mokinį	76	15	9

mybes gauti bei skleisti informaciją, bendrauti, išsakyti savo nuomonę bei aktyviai dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Nuo sugebėjimo naudoti šiuolaikinės informacijos bei komunikacijos priemones, gauti, apdoroti bei skleisti informaciją priklausys piliečio galimybės dalyvauti kuriant visuomenę. Kompiuteriai ir komunikacijos technika padeda sukurti naują, praturtintą informacijos šaltinių ir bendravimo priemonių įvairovę, mokymosi aplinką, kurioje lengviau ugdyti kritinio mąstymo įgūdžius, integruoti įvairius dalykus, taikyti aktyvius mokymo metodus, skleisti individualius vaiko gebėjimus, mokyti dirbti individualiai ir grupėje. Mokinių šiandien visai nebaugina ir nestebina technologijos sudėtingumas. Jiems tai natūralu – nieko iš esmės naujo ar nesuprantamo. Moksleiviams nesunku išmokyti dirbti su naujomis informacijos priemonėmis. Tačiau daugelį mokytojų informacinės technologijos neretai baugina, motyvuojama ši baimė labai asmeniškai [2]. Daugelis jų nei mokykloje, nei universitete dirbti su kompiuteriu nesimokė. Jo taikymas, ypač panaudojimas per pamoką, jiems nėra įprastas ir reikalauja pastangų. Moslininkai teigia, kad mokytojas argumentuotai nuspręstų taikyti technologiją mokymui, pirmiausia jis turi išmokyti ją naudoti savo asmeninems reikmėms. Švietimo darbuotojų pasirengimas gyventi informacijos visuomenėje – labai svarbus veiksnys, kitaip spartėjant įvairiems pokyčiams mokytojas, negebantis naudotis kompiuteriu, gali atsidurti už socialinės atskirties ribos.

Švietimo pokyčiai nevyksta taip sparčiai ir lengvai kaip norėtųsi. Nuo kognityvinės psichologijos ir konstruktyvizmo idėjų atsiradimo praėjo daugiau

kaip pusė amžiaus, tačiau švietimas mažai tepasikeitė: dažniausiai mokoma(si) klasėse, pamokai skiriamos 45 minutės. Švietimo sistema dažnai netenkina visuomenės poreikių. Jausdami atsakomybę už moksleivių pasirengimą gyventi informacijos visuomenėje mokytojai keisdami darbą klasėje stengiasi sumažinti atotrūkį tarp mokyklos ir gyvenimo tikrovės. Kiekvieno dalyko mokytojui keliami skirtingi reikalavimai.

Pastaruoju metu pedagogo profesija apima ir darbus, kurie, galima sakyti, yra vadybininko darbai. L. Stollis ir L. Finkas [10, p. 107], nurodo, kad formuojant kultūrą ir darbą mokykloje labai svarbus mokyklos direktoriaus vaidmuo. Pasak autorių, mokyklos aplinka turi didžiulę reikšmę mokytojų tobulėjimui ir kūrybingumui. Tačiau tyrime dalyvavę mokytojai neskiria didelės reikšmės mokyklos aplinkai. Tik 8 proc. apklaustųjų mano, kad mokyklos aplinka neturi reikšmės, nes vis tiek mokykloje nėra reikalingos literatūros, kuri padėtų ruošti pamokoms, tobulėti, bibliotekos skurdžios, tad dažniausiai įvairių spaudinių perkasi patys ir studijuoja namuose savarankiškai, nors mokykloje vykstantys profesinio tobulinimo renginiai, ypač kai juose skiriamas laikas mokytojų diskusijoms, apmąstymams, yra reikalingi. Be abejo, tai svarbūs dalykai besitobulinantiems mokytojams, kadangi labai patogu kelti kvalifikaciją darbo vietoje – mokykloje.

Šiandieniniame pasaulyje kaita tapo įprastu ir nuolatiniu reiškiniu. Tai – vienas iš esminių postmodernistinės visuomenės bruožų. Praėjo tie laikai, kai kurį laiką tęsdavosi pasikeitimų periodas, o vėliau prasidėdavo stabilumo fazė ir ilgesnį laikotarpį vėl

nieko nevykdavo. Kartais tebemanoma, kad šis dėsniumas taikytinas ir dabar. Pokyčiai tapo gyvenimo norma ir visa tai vyksta vis sparčiau. Politiniai pokyčiai švietimo srityje per pastarąjį dešimtmetį vyksta nuolat, nors teigiama, kad švietimas – viena iš konservatyviausių socialinių institucijų. Jis konservatyvus pačia savo prigimtimi [12, p. 49]. Tačiau būdama autonomiška, nepriklausoma nuo aplinkos, mokykla paprastai susikuria kaitą stabdančius barjerus. Pedagoginė bendruomenė dažnai pasirengusi gintis nuo už mokyklos sienų vykstančios kaitos, o kartais ir aktyviai pasipriešina, nenorėdama pripažinti kaitos būtinumo savo institucijos viduje [12]

XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje visuomenėje mokytojai laikomi profesionalais. Kadangi jie yra specialistai ir profesionalai, tikimasi, jog jie, remdamiesi geriausiais mokymo būdais, padės mokiniams įgyti svarbiausių įgūdžių ir nuostatų. Nebepakanka, kad mokytojai būtų vaikams geri ir juos mylėtų, nei kad mokytų, remdamiesi vien intuicija, asmeniniais polinkiais arba tradicine išmintimi. Dabartiniai mokytojai, anot R. I. Arendso (1998), atsako už tai, kad jų mokymo būdai būtų veiksmingi, kaip kad iš kitų profesijų. Mokytojai turi pajėgti mokyti visą laiką, nes žinios, kurių reikia jų darbui, kinta kartu su naujais reikalavimais bei mokslo ir technologijų pažanga. Net 72 proc. respondentų pažymi, kad mokyti visą gyvenimą yra labai svarbu. Dalyvavimas seminaruose ir kursuose svarbus 20 proc. respondentų. Mokytojų kvalifikacijos tobulinimas siejasi su mokytojų poreikiais įgyti aukštesnę kvalifikacinę kategoriją, tačiau kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarka ne visada tenkina juos.

Tyrime pasidomėta, kiek kartų per 2007-uosius kalendorinius metus pedagogai tobulino savo kvalifikaciją. 31 proc. respondentų, dalyvavusių apklausoje, teigė, kad kvalifikacijos kėlimo kursuose per 2007-uosius kalendorinius metus dalyvavo 2 kartus per metus, 3–4 kartus dalyvavo 44 proc., 5–6 kartus – 9 proc., 7–8 kartus – 6 proc., 9 kartus – 6 proc. ir daugiau nei 10 kartų – 4 proc. mokytojų. Rezultatai rodo, kad daugumai užtenka apsilankyti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose 3–4 kartus. Skatinant mokytojų tobulinimosi sistemos decentralizavimą, padidėjo kvalifikacijos tobulinimo renginių prieinamumas, ypač jeigu jie organizuojami mokyklose, tokiu atveju taupomos ne tik lėšos, bet ir mokytojų laikas, tačiau dažnai vis tiek nepasiekiamas norimo rezultato. M. Fullanas [3, p. 89], išanalizavęs tyrimų duomenis, apibendrino nesėkmingo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo priežastis ir nurodė tokias: vienkartiniai seminarai yra paplitę, tačiau nėra veiksmingi. Temas dažniausiai parenka ne tie žmonės, kuriems

skirtas kvalifikacijos tobulinimas, todėl kvalifikacijos tobulinimo programos retai būna susijusios su jų dalyvių individualiais poreikiais ir problemomis. Tik labai retais atvejais kvalifikacijos tobulinimo programose iškeltos idėjos ir pasiūlyti veiklos būdai vėliau sulaukia paramos. Nedažnas tolesnis įvertinimas. Dauguma programų įtraukia mokytojus iš daugelio mokyklų ir / arba apygardų mokyklų, tačiau nepripažįstamas skirtingų sistemų, į kurią turėtų sugrįžti, teigiamų ir neigiamų veiksmų poveikis.

Didžiausią populiarumą turi regioniniai mokytojų švietimo centrai, kuriuose savo kvalifikaciją tobulino 53 proc. pedagogų, 32 proc. pedagogų nurodė Pedagogų profesinės raidos centrą ir 15 proc. apklaustųjų patenkina savo lūkesčius mokyklos organizuojamuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose.

2. Mokytojų profesinė veikla

Profesinio tinkamumo ir pedagoginio pašaukimo terminus apibendrintai galima vadinti ir pedagogo kompetencija – tai žmogaus žinios, gebėjimai, įgūdžiai, vertybinės orientacijos požiūriai ir kitos asmeninės savybės, „akumuluotos į veiklos gebėjimus lemiančius kontekstus“ [4].

Šiandien ypač aktualu, kad mokykloje dirbančio pedagogo kompetencija visapusiškai apimtų jo aukštą pedagoginę, dalykinę, mokslinę, vadybinę, socialinę, psichologinę, mokymosi, informacinę kultūros bei etinę kompetencijas, todėl šiuolaikinėje mokykloje mokytojas – ne tik savo dalyko geras žinovas, bet ir psichologas, vadybininkas, mokinių draugas ir pagalbininkas.

Dėl nuolatinės kompetencijos reikalavimų kaitos, kartą įgyta kompetencija po kiek laiko jau nebeatitinka naujų reikalavimų. Todėl atsiranda nuolatinio žinių atnaujinimo poreikis – visuomenėje ir jos sukurtuose institutuose kiekvienam jos nariui turi būti kuriamos sąlygos, sudarančios galimybę mokyti visą gyvenimą. Švietimo institucijos, tenkindamos šį reikalavimą, įgyvendina masinį mokslą, kurio tikslas – padėti žmogui atitikti to laikotarpio kompetencijos reikalavimus ir patenkinti savo poreikius. Šiandieninė besikeičianti vadinamoji informacijos ar žinių visuomenė yra charakterizuojama augančiu informacijos kiekiu, vis didėjančiu prieinamumu prie šios informacijos ir besitęsiančiu poreikiu žinių požiūriams.

Didelis informacijos augimo greitis, informacijos vertės supratimas ir aukšto lygio informacinių technologijų, kurios atveria galimybes gauti reikalingą informaciją, atsiradimas lemia nuolatinę reikalavimų kompetencijai kaitą ir augimą. Kadangi organizacija žinias ima vertinti kaip svarbiausią turtą, todėl vis labiau akcentuojamos specializuotos žinios, kurias

turėti yra suinteresuotas pats žmogus. Tam kad visą šią veiklą mokytojas pajėgtų vykdyti, reikalinga daug pastangų ir atsidavimo šiai veiklai. Kokiomis kompetencijomis ir gebėjimais turi pasižymėti mokytojas ir ko iš jo tikimasi matyti išanalizavus švietimo sistema reglamentuojančius dokumentus: 2003 m. parengtą Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvedinimo programą, kurią rengiant laikytasi Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700 patvirtintų Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatomis, Valstybės ilgalaikės raidos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187; Lietuvos Respublikos ūkio plėtros iki 2015 metų strategiją, Europos mokymosi visą gyvenimą memorandumą; Europos užimtumo strategiją; 1999 metų Bolonijos deklaraciją; Europos Komisijos išskeltus svarbiausius Europos Sąjungos šalių narių švietimo plėtotės iki 2010 metų siekinius; Bendrąjį programavimo dokumentą; Lietuvos Respublikos Prezidento paskelbtą „Švietimo gairių“ projektą (2002 m.); Pasaulio banko Žinių ekonomikos plėtros Lietuvoje tyrimo išvadas, EBPO (OECD) rekomendacijas; UNESCO iniciatyvos „Švietimas visiems“ uždavinius ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą, priimta 2006 m. birželio 13 d. Nr. I-1489. Išanalizavus mokytojui bei švietimui minėtų dokumentų keliamus reikalavimus ir uždavinius, galima sudaryti tokį mokytojų veiklos planą:

1. Rengimasis pamokoms:

a) pamokos planavimas, mokomosios medžiagos, kontrolinių užduočių atrinkimas bei parengimas ir pan.;

b) ugdymo priemonių kūrimas ir gaminimas;

c) ugdomosios aplinkos kūrimas ir tvarkymas;

d) individualių darbo programų, teminių planų rengimas.

2. Veikla pasibaigus pamokoms:

a) kontrolinių darbų, namų darbų taisyimas, diėnynų pildymas;

b) mokinių vertinimas;

c) papildomas (tėvų neapmokamas) darbas su atsiliekančiais mokiniais;

d) papildomas (tėvų neapmokamas) darbas su gabiiais mokiniais;

e) sergančio mokinio mokymas namuose;

f) ekskursijų organizavimas ir dalyvavimas jose, į kurias važiuoja ne auklėjamosios klasės mokiniai.

3. Klasės auklėtojo veikla:

a) klasės renginių planavimas, pasirengimas jiems ir vedimas;

b) individualus darbas su auklėtiniais;

c) parama ir pagalba asocialių šeimų vaikams;

d) moksleivių lankymas namie;

e) bendravimas su kolegomis mokytojais ar mokyklos vadovybe dėl auklėjamosios klasės problemų;

f) bendravimas su į mokyklą atėjusiais tėvais, bendravimas su tėvais telefonu;

g) renginių klasės tėvams planavimas, pasirengimas jiems ir vedimas;

h) įvairios dokumentacijos, susijusios su auklėtiniais, pildymas.

4. Renginiai mokykloje:

a) renginių mokykloje (parodų, koncertų, konkursų, olimpiadų) organizavimas ir mokinių ruošimas renginiams;

b) dalyvavimas parodose, konkursuose, koncertuose (vadovavimas ir mokinių priežiūra);

c) talkų, paramos, labdaros akcijų organizavimas ir vedimas;

d) dalyvavimas talkose, paramos ir labdaros akcijose (vadovavimas ir mokinių priežiūra);

e) kvalifikacijos kėlimo renginių organizavimas ir vedimas;

f) vadovavimas mokinių atliekamiems projektams.

5. Kvalifikacijos kėlimas:

a) savarankiškas dalykinės literatūros studijavimas, susipažinimas su naujomis ugdymo priemonėmis;

b) dalyvavimas metodinio ratelio veikloje, kituose kvalifikacijos kėlimo renginiuose.

6. Mokyklos atstovavimo veikla:

a) mokyklos veiklos planavimas;

b) atstovavimas mokyklai viešuosiuose renginiuose ir kontaktai su valstybinėmis įstaigomis ir privačiomis firmomis mokyklos interesais.

7. Kita veikla:

a) dalyvavimas pasitarimuose, įvairių darbo grupių veikloje;

b) budėjimas per pertraukas;

c) vadovavimas mokyklos vykdomiems projektams, dalyvavimas mokyklos vykdomuose projektuose arba jų organizavimas ir vykdymas;

d) dalyvavimas mokinių papildomojo ugdymo veikloje;

e) dokumentacijos, nesusijusios su mokytojo auklėjamąja klase ar veikla ruošiantis mokomųjų dalykų pamokoms, rengimas.

Šis veiklos modelis rodo, kad šiai veiklai atlikti mokytojas turi turėti daug gebėjimų ir įvairių žinių.

Susisteminus išvardytas septynias veiklas mokytojas turi pasižymėti formaliais, asmeniniais ir socialiniais gebėjimais. Klasifikacija pateikiama 2 pav.

Formalieji gebėjimai	Asmeniniai gebėjimai	Socialiniai gebėjimai
– analitinis mąstymas; – sisteminis mąstymas; – kūrybingumas; – problemų sprendimo gebėjimai; – sprendimų paieškos ir jų priėmimo gebėjimai.	– kokybės siekimas; – tikslumas; – sąžiningumas; – atsakingumas; – kruopštumas; – novatoriškumas; – savikritiškumas; – savarankiškumas; – pasitikėjimas savimi.	– komunikabilumas; – tolerancija; – partneriškumas; – komunikabilumas; – korektiškumas; – nuoširdumas ir kt.

2 pav. Mokytojo profesiniai gebėjimai

Mokytojas tampa proceso vadybininku: jis planuoja, organizuoja, kuria ir vertina sąlygas, vadovauja moksleiviams ir rūpinasi moksleivių mokymosi motyvacija. Tai įpareigoja mokytojus tapti ypač aukštos kompetencijos „mokymosi konsultantais“, žinančiais ir mokančiais taikyti mokymosi technologijas, mokymosi per visą gyvenimą priemonės ir technikas, sugebančiais plėtoti lyderystės gebėjimus. Tad mokytojas turi būti lankstus ir suvokiantis, nes kintantis mokyklos kontekstas kelia atitinkamus reikalavimus, nuolat besidomintis mokyimo naujovėmis, nuolat besimokantis, tiriantis savo veiklą ir kuriantis savas teorijas, kaip tobulinti savo veiklą klasėje, mokymą, ir keisti savąją mokyklą.

Mokytojai supranta profesinius reikalavimus, tačiau dažnai juos ignoruoja dėl socialinių, ekonominių ir psichologinių priežasčių (pvz., per mažas atlyginimas, laiko stoka, neatsakingas požiūris į veiklos rezultatus, nepasitikėjimas savimi, nemokėjimas planuoti savo laiko ir kt.). Daugelis supranta ir pritaria, kad labai svarbūs beveik visi reikalavimai, keliami mokytojui, tačiau net 59 proc. respondentų pažymėjo, kad vadybiniai sugebėjimai jų darbe nėra svarbūs, kaip ir nelabai svarbu mokėti užsienio kalbas (52 proc.) ar gebėti dirbti kompiuteriu (32 proc.).

Dažniau kalbama apie pedagogo pašaukimą, kuris suprantamas kaip asmenybės charakterio ir motyvacinių savybių sistema, reikalinga pedagoginiam darbui, suprantant šią veiklą kaip savo gyvenimo paskirtį [9, p. 25]. Pažvelgus į mokytojų profesinį modelį kyla klausimas, kaip mokytojai vertina savo pasirinktą profesiją ir ar dėl to nesigaili. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad patenkinti pasirinkta mokytojo profesija yra 76 proc. respondentų, nepatenkinti – 14 proc., kartais visai galvoja – 10 proc. respondentų. Kad norėtų mesti mokytojo darbą dažnai pagalvoja 18 proc. respondentų, retai – 31 proc., niekada – 54 proc. apklaustųjų.

Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant šiandieninį švietimą užgriuvusių problemų – dėl lėšų stygiaus, prastėjančios demografinės padėties ir kt. – dauguma mokytojų profesiją rinkosi kryptingai, sąmoningai. Jie norėtų ir ateityje dirbti švietimo sistemoje, siekia būti

gerais specialistais, tobulina savo asmenybę bei teigiamai vertina savo pastangas, tačiau dažnai mokytojai mini socialines, ekonomines ir psichologines priežastis (pvz., per mažas atlyginimas, laiko stoka, neatsakingas požiūris į veiklos rezultatus, nepasitikėjimas savimi, nemokėjimas planuoti savo laiko ir kitos).

Išvados

1. Postmodernizmo epochoje mokytojai neišvengiamai turi keistis patys ir priimti naujas, postmoderniai visuomenei būdingas profesines nuostatas. Tyrimas parodė, kad su tuo sutinka 100 proc. respondentų. Taip pat svarbus mokymasis visą gyvenimą – tai patvirtina 72 proc. apklaustųjų.

2. Mokytojai turėtų gerai suprasti, kaip veikia visos fizinės ir socialinės sistemos, išsivaizduoti, ką reiškia vienokie ar kitokie duomenys, ir kam galima juos pritaikyti; gebėti padėti mokiniams išvėlgti prasmeten, kur kiti regi vien painiavą, gebėti paskatinti tikrąjį mokinių kūrybiškumą ir gebėti dirbti išvien su kitais žmonėmis darbo grupėse, kurios pačios nusprendžia, kaip reikia dirbti.

4. Mokytojai žino, kokiais būdais jie turi sugebėti išlaikyti savo dalykinį profesionalumą. Atrodytų, kad dalyko išmanymas mokytojui yra savaime suprantamas dalykas, tačiau mokytojams ypač aktualios žinių atnaujinimo ir papildymo problemos. Tyrime nustatyta, kad mokytojams pakanka 3–4 kartus metuose dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Taip mano 40 proc. respondentų.

5. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad neigytvus mokytojų požiūris į atestavimo sistemą dažniausiai grindžiamas nepasitikėjimu pedagogo darbą vertinančių asmenų objektyvumu.

6. Tyrimas skatina daryti išvadą, kad mokytojų veiklai reikia skirti gana daug laiko, tačiau tik mokytojai patys turi nusistatyti tobulinimosi prioritetus ir tiksliai jų laikytis. Be abejo, tobulėjimo pokyčio sėkmę lemia ir tuo pačiu metu kintančios mokyklos sąlygos. Ateityje iš švietimo tikimasi, kad personalo rengimo pertvarka reorganizuos pedagogų rengimą

ir kvalifikacijos tobulinimą, sukonkretins reikalavimus pedagogams, organizuos naują pedagogų kompetencijos ir jos tobulinimo vertinimo sistemą. Mokytojo profesijos modelis apima daugelį reikalavimų ir gabumų, tačiau daugelis respondentų patenkinti savo pasirinkta specialybe ir nežada jos atsisakyti.

7. Iš sudaryto mokytojo profesinio gebėjimo klasifikacijos lentelės matyti, kad mokytojas turi atlikti daugybę jam priskirtų funkcijų. 10 proc. respondentų mano, kad funkcijų, kurias mokytojui atlikti neprivalo, jų darbe nėra, o 28 proc. respondentų mano, kad tokių funkcijų yra nedaug. Tačiau 62 proc. tvirtina, kad darbų, kuriuos atlieka mokykloje, yra per daug arba jų neprivalo atlikti dalyko mokytojas ar klasės auklėtojas.

8. Remiantis literatūros analize ir atliktu tyrimu, galima drąsiai teigti, kad šiuolaikinis mokytojas nori keistis ir jis puikiai supranta visuomenės lūkesčius bei moderniai mokyklai keliamus reikalavimus.

Literatūra

1. Arends R. I. Mokomės mokyti. – Vilnius, 1998.
2. Dagienė V. Informacinių technologijų taikymo švietime konceptualusis pagrindimas. – 2004 // Prieiga per internetą: <www.leidykla.vu.lt/inleid/inf-mok/25/str12.html-31k>.
3. Fullan M. Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. – Vilnius, 1999.
4. Jucevičienė P., Lepaitė L. Kompetencijos sampratos erdvės // Socialiniai mokslai. – Nr. 1 (22), 2000.
5. Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų. – Vilnius, 2003 m. liepos 4 d. Nr. IX-1700.
6. Markauskaitė L., Čepulkauskas A. Šiuolaikinių švietimo ir informacijos technologijų taikymas techninėms disciplinoms studijuoti // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. Ugdymo kaita ir šiuolaikinės pedagoginės technologijos. VI tarptautinė mokslinė konferencija. Pranešimai. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999.
7. Markauskaitė L. Mokytojai informacijos amžiuje. – 1999 // Prieiga per internetą: <http://np.ipc.lt/medžiaga/mokytojai_informacijos_amziuje_lt.html>.
8. Poviliūnas A. Kaita, pilietinis ugdymas ir individualioji programa // Piliėčio ugdymas. Pilietinis ugdymas mokykloje. – Vilnius: OVO, 1998.
9. Rajeckas V. Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas. – Vilnius, 1999.
10. Stollis L., Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai, 1998.
11. Želvys R. Švietimo reformų dėsninėjumai // Švietimo studijos (4). Švietimo reformos. – Vilnius, 1998.
12. Želvys R. Švietimo vadyba ir kaita. – Vilnius, 1999.

Summary

Kęstutis Trakšėlyš

TEACHER'S STANDPOINT TO PROFESSIONAL DEMANDS

Long since antiquity a very great attention was paid to different teacher's aspects of existence, it was explained his profession's traits. There is a quite wide spectrum of opinions and decisions, because in every period there was created a new and different model of teacher's work. However lots of theories by the end of the XX century have started to change, because other changing structures of the society caused the conception of education. Nowadays the teacher becomes the citizen of the studying society. Creation, co-operation and firm resolution to renew his knowledge are the main preconditions of the success.

The article disputes about requirements those are raising for the teacher profession. Teacher has make to work according society's constituted requirements like all society does. Also teacher has to suit for essential remits of contemporary society. But the changes of education don't come soon like we wish. Although there is devoted a big attention for pedagogical Professional remit in Lithuania, but teachers face that qualification raise just for economical motions.

Information technologic don't intimidate today's young people but a frequent teacher avoids and don't want use contemporary technologies. The author discusses the importance of using information technology in teacher's job. Using this is becoming one of the main teacher's competence. In the second part of this article the author analyses the professional model of a teacher. He must study all the life, constantly refine his knowledge, in case he wants to improve his skills. Obviously, not everyone can be a teacher.

Teacher has to study and improve self constantly as all society does. Teacher has to be equal not only for his subject, which he teaches but equal in areas of communication, management and direction in contemporary society.

There is presented teacher's work model in this article which embodies are: preparation for lessons, out-of-school activities, class educator's activity, school's shows, a rise of qualification and ect. Also there is considered about model of a teacher profession.

Key words: teacher, school, postmodern society.

*Klaipėdos regioninės politikos ir planavimo institutas
Iteikta 2007 m. lapkričio mėn.*